

Samanta Kowalska  
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu  
Wydział Pedagogiczno-Artystyczny

Załącznik Nr 2

## AUTOREFERAT

**przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych w rozumieniu art. 18a ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r., Nr 65, poz. 595 z późn. zm.)**

Na podstawie art. 18a ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r., Nr 65, poz. 595 z późn. zm.) w związku z § 12 ust. 1 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. z 2018 r., poz. 261) niniejszym przedkładam autoreferat zawierający opis dorobku i osiągnięć naukowych sporządzony w związku ze złożeniem wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego.



podpis wnioskodawcy

## AUTOREFERAT

### 1. Imię i nazwisko:

Samanta Kowalska

### 2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe:

11 marca 2003 r.                      uzyskanie tytułu magistra prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Praca magisterska nt. „*Funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości w świetle ochrony praw człowieka*” napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Andrzeja Redelbacha

28 marca 2007 r.                      uzyskanie stopnia doktora nauk humanistycznych na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego w dyscyplinie bibliologia w specjalnościach: prawo, ochrona dóbr kultury, informacja naukowa. Rozprawa doktorska nt. „*Ochrona i opieka nad materiałami bibliotecznymi w Polsce po 1989 roku*” została napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Mariana Walczaka. Dysertacja została poświęcona prawnej ochronie i opiece nad materiałami bibliotecznymi, archiwalnymi oraz dobrami kultury w świetle wybranych regulacji prawa polskiego i międzynarodowego

### 3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych:

2004 r. –                                      Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Pedagogiczno-Artystyczny:

- a) 2004 r. – umowy cywilnoprawne
- b) 2005 – 2007 r. – wykładowca
- c) 2007 – 2017 r. – adiunkt
- d) od 1 października 2017 r. – starszy wykładowca

2010 – 2012 r.

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie - docent

Współpracowałam także z Wyższą Szkołą Techniczno-Humanistyczną „Kadry dla Europy” w Poznaniu (umowy cywilnoprawne).

We wszystkich wskazanych wyżej miejscach pracy prowadziłam/prowadzę zajęcia z zakresu prawa.

**4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r., Nr 65, poz. 595 z późn. zm.):**

- a) Autor, tytuł osiągnięcia naukowego, nazwa wydawnictwa, miejsce i rok wydania, recenzenci wydawniczy:

Samanta Kowalska, *„Zasada pro homine – konceptualizacja i zastosowanie w kontekście międzynarodowej ochrony praw człowieka”*, wydanie i druk: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Zakład Graficzny UAM, Poznań 2019, ISBN 978-83-952191-0-8, łącznie 392 stron

Recenzenci wydawniczy:

- Prof. UŁ dr hab. Jacek Skrzydło, adwokat, Uniwersytet Łódzki, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Prawa Międzynarodowego i Stosunków Międzynarodowych

- Dr hab. Henryk Haak, sędzia Sądu Okręgowego, do niedawna na stanowisku profesora nadzwyczajnego Uniwersytetu Szczecińskiego, Wydział Prawa i Administracji

- b) omówienie celu naukowego monografii naukowej i osiągniętych wyników wraz ze wskazaniem ich ewentualnego praktycznego zastosowania:

Zasada *pro homine* w prawie międzynarodowym stanowi kluczowe ogniwo w ochronie praw człowieka. W monografii podjęto próbę zaprezentowania spójnej i koherentnej koncepcji zasady *pro homine*. W głównym polu badawczym ulokowano eksplikację zmierzającą do ustalenia rdzenia znaczeniowego, prawnego i aksjologicznego zasady (*principio*) *pro homine*. W celu przedstawienia jak najpełniejszego zakresu, treści, funkcji oraz skutków prawnych dla jednostki i systemu prawa omówiono relacyjność norm o różnej proveniencji, hierarchiczności oraz mocy obowiązywania. Na podstawie przeprowadzonych badań wyjaśniono rolę zasady *pro homine* w budowaniu oraz wzmacnianiu statusu prawnego i faktycznego jednostki. W niniejszej monografii rozważania, składające się na autorską koncepcję zasady *pro homine*, przedstawiono interdyscyplinarnie, co pozwoliło ukazać uniwersalność zasady oraz jej wielozadaniowość.

Za wyodrębnieniem i posługiwaniem się zasadą *pro homine* przemawia fakt, iż w systemie prawa międzynarodowego nie występuje norma generalna, która miałaby zastosowanie do regulowania kwestii podmiotowości prawnomiędzynarodowej jednostki. Osnową aksjologiczną zasady *pro homine* są wartości stałe, powszechnie akceptowane, składające się na ludzką tożsamość. Motywujące oddziaływanie zasady *pro homine* na przestrzeganie praw człowieka może sprzyjać wspólnym inicjatywom państw i organizacji międzynarodowych. W świetle przeprowadzonych wywodów, *principio pro homine* wyłania się jako środek realizacji praw człowieka oraz zachowywania w prawie „ludzkiej” perspektywy.

Impulsem procesu internacjonalizacji praw człowieka stanowiło przyjęcie Karty Narodów Zjednoczonych (KNZ)<sup>1</sup> i Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (PDPC)<sup>2</sup>. W poprzednim interwale czasowym określanie statusu prawnego jednostki stanowiło kompetencję państwa. W rozważaniach uwypuklono, iż utworzenie uniwersalnego i regionalnych systemów ochrony praw człowieka umożliwiło jednostce składanie skarg indywidualnych do organu (sądu) międzynarodowego. W odróżnieniu od „klasycznych” traktatów głównymi beneficjentami zobowiązań nie są państwa (inni sygnatariusze traktatu), lecz jednostki. Z przedstawionej argumentacji wynika, iż powyższa konstrukcja zobowiązań

---

<sup>1</sup> Karta Narodów Zjednoczonych podpisana w San Francisco dnia 26 czerwca 1945 r. (Dz. U. z 1947 r., Nr 23, poz. 90).

<sup>2</sup> Powszechna Deklaracja Praw Człowieka przyjęta podczas trzeciej sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ w Paryżu dnia 10 grudnia 1948 r.

międzynarodowych państwa jest znana co najmniej od opinii doradczej Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej (STSM) w sprawie kompetencji sądów gdańskich. Natomiast w systemie prawa międzynarodowego ugruntowała się wraz z rozwojem traktatowego systemu ochrony praw człowieka o charakterze uniwersalnym i jego emanacji w postaci systemów regionalnych. W celu zaprezentowania argumentów świadczących o normatywizacji zasady *pro homine* wskazano na ewokację do wartości fundamentalnych w KNZ, PDPC, MPPOiP<sup>3</sup>, MPPGSiK<sup>4</sup>, EKPC<sup>5</sup> oraz innych regionalnych dokumentach ochrony praw jednostki.

Destylacja aksjologiczna norm traktatowych, która powinna być prowadzona w sposób ciągły, może ułatwić dostosowywanie prawa międzynarodowego do pojawiających się zjawisk i wyzwań w zakresie ochrony praw człowieka. Uwypuklono, iż wykładnia dynamiczna traktatów międzynarodowych ma na celu zwiększanie standardów ochrony praw jednostki. W konsekwencji wywodami objęto „reflective equilibrium” - permanentną, ciągłą rafinację aksjologiczną w działalności trybunałów międzynarodowych. Zagadnienie omówiono na przykładzie analizy orzecznictwa Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości (MTS) i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPC).

Analiza zasady *pro homine* w kontekście zasad ogólnych (art. 38 ust. 1c Statutu MTS) doprowadziła do kolejnego wniosku, iż *principio pro homine* może pełnić funkcje także tzw. zasad *fall-back* poprzez określanie treści i konsekwencji stosowania przepisów prawa. W okolicznościach, gdy występują braki zasad proceduralnych w traktatach lub prawie zwyczajowym zasada *pro homine* może znaleźć zastosowanie do uzupełniania bądź „uzdawiania” norm traktatowych. Wypełnianie luk przyczynia się do wygaszania sytuacji *non-liquet*, w której sąd nie jest w stanie rozstrzygnąć sprawy z powodu braku normy prawnej, która mogłaby znaleźć zastosowanie. Posługiwanie się zasadą *pro homine* w sprawach sądowych pogłębia i zacieśnia prawa człowieka z innymi źródłami prawa międzynarodowego zarówno materialnymi, jak i formalnymi. W efekcie może okazać się impulsem repetycji prawa zwyczajowego do regulacji traktatowych w celu wzmocnienia oraz urealnienia ochrony. Stąd wniosek, iż zasada *pro homine* mimo, iż nie ustanawia nakazów i zakazów może ułatwiać ich formułowanie.

Ze względu na *rationae personae*, *rationae materiae*, *rationae iuris* posłużono się najnowszym orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu oraz

---

<sup>3</sup> Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167).

<sup>4</sup> Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r., Nr 38, poz. 169).

<sup>5</sup> Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Europejska Konwencja Praw Człowieka, EKPC) podpisana w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284).

orzecnictwem innych trybunałów międzynarodowych w celu nadania rozważaniom jak najpełniejszego wymiaru praktycznego. Wskazano na rolę zasady *pro homine* w sprawach dotyczących kontroli konwencyjnej wynikającej z traktatów międzynarodowej ochrony praw człowieka a kontrolą konstytucyjności prawa na gruncie krajowym. Regulacje dotyczące *stricto iure* praw człowieka są szeroko omówione w literaturze przedmiotu. Ze względu na obszerność problematyki wysublimowano regulacje i normy dotyczące praw człowieka w zakresie, który jest niezbędny dla ukazania celu rozważań, dowodzenia tez oraz sformułowania wniosków *de lege lata* i *de lege ferenda*.

W niniejszej dysertacji rozważania skoncentrowano na zasadzie *pro homine*, która dotychczas nie została zdefiniowana ani przedstawiona w formie monografii na gruncie nauki i praktyki prawa polskiego w kontekście międzynarodowej ochrony praw człowieka. Podobny wniosek można wyciągnąć na podstawie analizy literatury obcojęzycznej. W wywodach wykazano, iż można zrekonstruować jej treść, zakres oraz funkcje poprzez analizę aktów prawnych, orzecznictwa sądów i trybunałów. W Preambule Konstytucji RP<sup>6</sup> odesłanie do „uniwersalnych wartości wywodzących się z innych źródeł” wskazuje na esencję praw człowieka. Wymowa, źródło i teleologia zasady *pro homine* oddziałuje poprzez sam fakt przyjęcia uniwersalizmu w ochronie praw człowieka i jego konkretyzacji w systemach regionalnych. Ogólne zasady prawa uznane przez narody cywilizowane stanowią jedną z podstaw orzekania Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości<sup>7</sup>. Statut Trybunału jest inherentną częścią Karty Narodów Zjednoczonych. Kolejny argument przemawiający za wyodrębnieniem zasady *pro homine* stanowi okoliczność, iż w Preambule KNZ uwypuklono rolę zapewniania warunków umożliwiających utrzymanie sprawiedliwości oraz poszanowanie zobowiązań również poprzez przyjmowanie zasad. Z kolei w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka podkreślono, iż „konieczne jest zawarowanie praw człowieka przepisami prawa”. Zwrotu „zawarowanie” nie należy jednak odczytywać jako próby ustanowienia jednej wykładni, wizji człowieka czy moralności, ponieważ zapis ten kieruje uwagę na znaczenie mechanizmów, które zapewniałyby skuteczną i efektywną ochronę praw jednostki. Za cel rozważań przyjęto upowszechnienie oraz wskazanie na możliwości praktycznego zastosowania zasady *pro homine* w procesie stanowienia i stosowania prawa.

Należy wskazać, iż zasada *pro homine* jeżeli jest przywoływana występuje sygnalnie w kontekście danej gałęzi lub regulacji prawnej. W publikacji A. Grześkowiak zasadę *pro homine* przytoczono w kontekście nauczania papieskiego w odniesieniu do problematyki

---

<sup>6</sup> Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483).

<sup>7</sup> Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości przyjęty w San Francisco dnia 26 czerwca 1945 r.

penalnej<sup>8</sup>. Natomiast B. Gronowska odwołuje się do zasady *pro homine* w rozważaniach o wykładni dynamicznej art. 2 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka<sup>9</sup>. M. Balcerzak, przywołując C. Mika, wskazał na wykładnię *pro homine* jako „podtyp” interpretacji teleologicznej EKPC<sup>10</sup>. W opinii „przyjaciela sądu” (*amicus curiae* brief) wydanej przez Ośrodek Międzynarodowego Prawa Środowiska bazę dla *principio pro homine* upatruje się w koncepcji *hominum causa omneius constitutum est* („każde prawo ustanawiane jest dla ludzi”)<sup>11</sup>. Natomiast wśród literatury obcojęzycznej można wymienić publikację D. Ribeiro, V. de Oliveira Mazzuoli, w której *principio pro homine* zostało określone jako kluczowy element międzynarodowego prawa praw człowieka, ale w ujęciu syntetycznym bez szerszej i wielopłaszczyznowej analizy<sup>12</sup>. M. Pinto zaprezentowała *principio pro homine* głównie pod kątem kryteriów hermeneutycznych<sup>13</sup>. Podczas eksploracji piśmiennictwa obcojęzycznego zarysowują się uwarunkowania kulturowe, prawne i geopolityczne. Powyższe okoliczności skłoniły autorkę do przeanalizowania zasady *pro homine* i uwypuklenia ekstraktu, który jest tożsamy dla każdego człowieka. Wymienione wyżej publikacje nie ujmują kompleksowo i spójnie problematyki zasady *pro homine* w odniesieniu do jednostki, poszczególnych przejawów jej egzystencji, działalności oraz otoczenia przyrodniczego. Zaproponowana przez autorkę koncepcja zasady *pro homine* uwzględniając odrębności między regionalnymi systemami ochrony praw człowieka dostarcza argumentacji przemawiającej za występowaniem części wspólnej - ogniwa inicjującego i łączącego poszczególne normy prawne i ich zespoły w jedną całość.

W Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka wskazano na przyrodzoną godność, równe i niezbywalne prawa każdego człowieka. Wysublimowano, iż geneza zasady sięga organicznej więzi jednostki ze środowiskiem przyrodniczym, poprzez które uzewnętrzniają się poszczególne emanacje ludzkiego jestestwa. Przeprowadzono dowodzenie, iż jedną z kluczowych funkcji zasady *pro homine* jest zapewnianie korelacji systemowej oraz skuteczności w realizowaniu zobowiązań międzynarodowych w zakresie ochrony praw

---

<sup>8</sup> A. Grześkowiak, *Papież Franciszek o prawie karnym*, „Studia z Zakresu Nauk Prawnoustrojowych. Miscellanea” 2016, t. VI, s. 54-56.

<sup>9</sup> B. Gronowska, *Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 8 lipca 2004 r. w sprawie Vo przeciwko Francji (dot. ochrony prawnej płodu ludzkiego w związku z wadliwym zabiegiem lekarskim)*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 11-12, s. 228.

<sup>10</sup> M. Balcerzak, *Zagadnienie precedensu w prawie międzynarodowym praw człowieka*, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa, Stowarzyszenie Wyższej Użyteczności „Dom Organizatora”, Toruń 2008, s. 192.

<sup>11</sup> Republic of Poland before the Regional Administrative Court in Warsaw, *Amicus Curiae Brief submitted by Center for International Environmental Law*. Submitted via F. Balcerzak, Case Number: II SA/Wa 838/13, s. 22.

<sup>12</sup> D. Ribeiro, V. de Oliveira Mazzuoli, *The Pro Homine Principle as a Fundamental Aspect of International Human Rights Law*, „Meridiano 47 - Journal of Global Studies” 2016, s. 1-9.

<sup>13</sup> M. Pinto, *El principio pro homine. Criterios de hermenéutica y pautas para la regulación de los derechos humanos*, [w:] M. Abregú, C. Courtis (red.), *La aplicación de los tratados sobre derechos humanos por los tribunales locales*, Centro de Estudios Legales y Sociales, Buenos Aires 1997, s. 163-171.

człowieka. W celu ukazania jak najszerszego spektrum posłużono się wywodem interdyscyplinarnym<sup>14</sup>. Zabieg ten wspomaga bowiem eksplikację, ustalanie oraz identyfikowanie poszczególnych elementów paradygmatu zasady pro homine.

Zakres podmiotowy zasady pro homine nie budzi większych wątpliwości. Natomiast przedmiotowy powinno się ustalać i rozpatrywać na tle regulacji wielodziedzinowych i multidyscyplinarnych, które nierzadko mogą sprawiać wrażenie ulokowania na odmiennym biegunie problematyczno-aksjologicznym. W takich okolicznościach poszukuje się kryterium, które pozwalałoby odnaleźć punkty styeczne. Wyjaśniono, iż zasada pro homine jako „kanon interpretacji” służy realizacji obiektywnie rozumianego dobra jednostki jako wartości priorytetowej obecnie i *pro futuro*, np. w zakresie rozwoju bioinżynierii, przestrzeni wirtualnej, ochrony klimatu, a także przeciwdziałania zjawiskom patologicznym (terroryzm, wojna hybrydowa, etc.). W toku rozważań wskazano na przydatność zasady pro homine w rozwiązywaniu sytuacji, do których dochodzi wskutek *conflict of norms* lub *conflict of laws*. W dyskursie naukowym nabiera to zasadniczego znaczenia, zważywszy na rozwój prawa międzynarodowego oraz dynamikę zachodzących zjawisk społecznych. Egzemplifikacja problemu badawczego prowadzi do konkluzji, iż zasada pro homine pełni istotną rolę również w zapobieganiu dezintegracji i dysharmonii w wyniku przeobrażeń wewnątrzsystemowych prawa międzynarodowego.

Prowadząc rektyfikację zasady pro homine można zetknąć się z poglądami charakterystycznymi dla różnych kręgów kulturowych. Zagadnienie ochrony praw człowieka wbrew pozorom jest bardzo złożone, często dotyka spraw delikatnych i wysublimowanych na pograniczu prawa, medycyny, kwestii światopoglądowych oraz transcendentnych. Sposób percepcji danego problemu może być różny w zależności od osoby. Podjęto wysiłek przedstawienia zasady pro homine wnikliwie i wielopłaszczyznowo. Szanując odczucia i przekonania innych osób dołożono starań, aby przedstawiać zagadnienia w sposób obiektywny oraz wyważony.

Podczas wywodów dobór metod determinowała specyfika problemu badawczego oraz metodologia nauk prawnych. Metoda historyczno-prawna znalazła zastosowanie do przedstawienia genezy zasady pro homine. Natomiast dla wydobywania istoty zasady oraz zrekonstruowania poszczególnych komponentów posłużono się metodą formalno-dogmatyczną, która okazała się pomocna również podczas analizowania aktów prawnych i orzecznictwa. Z kolei metodę komparatystyczną zastosowano do porównania regulacji

---

<sup>14</sup> J. Menkes, *Jedność nauki versus wielość nauk*, „Przegląd Strategiczny” 2012, nr 1, s. 51-66. Artykuł jest zapisem wystąpienia wygłoszonego podczas konferencji „Poza obłożoną twierdzą. Interdyscyplinarność w nauce o stosunkach międzynarodowych”, UAM, Poznań, 23 listopada 2011 r.



prawnych oraz analizowania związków z innymi dziedzinami nauki, które pozwalają ukazać omawiane zagadnienia w szerszym świetle.

Monografia składa się z dziewięciu rozdziałów. Każdy kapitel został podzielony na podrozdziały, których tematyka pozostaje w ścisłym związku merytorycznym, logicznym oraz strukturalnym z głównym obszarem badawczym. Wnioski i postulaty *de lege ferenda* wynikające z rozważań zostały zebrane w konkluzjach, a całościowo przedstawione w zakończeniu.

W rozdziale pierwszym wskazano na rolę praw człowieka w krystalizowaniu zasady pro homine. Przedstawiono argumenty, w świetle których principio pro homine stanowi środek ochrony praw człowieka oraz zwornik między normami traktatowymi a normami zwyczajowymi. W efekcie przyjęcia takiego rozumowania, zasada pro homine wylania się jako pomost między różnymi systemami prawa składającymi się na normatywne podstawy funkcjonowania społeczności międzynarodowej.

W rozdziale drugim ukazano zasadę pro homine na tle aksjologii życia poprzez omówienie prawnej ochrony integralności fizycznej, psychiczno-emocjonalnej i genetycznej jednostki. Uzasadniono tezę, iż zasada pro homine stanowi spoiwo między kwestiami transcendentnymi a przestrzenią możliwą do uchwycenia i wyartykułowania przez prawo. W związku z powyższym wykazano, iż w przypadku zagadnień na granicy prawodawczej (*judicial legislation*) nie powinno poprzestawać się na wykładni w ujęciu formalistycznym (treść dokumentu), lecz uwzględniać również normy pozaprawne oraz wartości przyjęte oraz akceptowane w danej grupie społecznej, które konstytuują jej tożsamość. Zasada pro homine może zatem pełnić rolę „tarczy” („*shield*”) umożliwiającej ochronę zasad i wartości będących osnową porządku konstytucyjnego. Zagadnienia, które się w tej materii wylaniają nierzadko wymagają jednak umiejętnej rozgraniczania interesu publicznego od interesu jednostki. Uwypuklono rolę zasady pro homine w identyfikowaniu oraz określaniu celów prawa (*ratio iuris*), jak i norm prawnych (*ratio legis*) z myślą o skuteczniejszej oraz efektywniejszej ochronie.

W celu wyjaśnienia założeń rozprawy, eksplikacja została rozszerzona o zagadnienia, które dotychczas nie zostały przedstawione w literaturze dotyczącej praw człowieka, np. *fetus in fetu*, laboratoryjna „hodowla” narządów, telemedycyna, sedacja terminalna, zamachy cybernetyczne przeprowadzane za pomocą kodu DNA. Wskazano na zagrożenie przechodzenia z biologicznego wymiaru ludzkiej egzystencji w technokratyczny, co może skutkować uprzedmiotowieniem jednostki. Przemawia za tym fakt, iż następuje natężenie zagrożeń deprecjonujących wartość życia, np. przemysł eutanazyjny, nielegalne pozyskiwanie

narządów do transplantacji, podstępne i wyrafinowane formy tortur, nieludzkiego i poniżającego traktowania. Uzasadniono tezę, iż zasada pro homine jest także zasadą orzekania. Formowanie postaw i regulacji o charakterze wiążącym (*hard law*) lub wzmacnianie performatywności już obowiązujących norm implikuje procesy społeczne zachodzące zarówno w sferze wertykalnej, jak i horyzontalnej. Szerzej aspekt ten omówiono na przykładzie *nasciturusa*, sekwencjonowania genomu i patentów biotechnologicznych, ksenotransplantacji, eutanazji. Wyjaśniono, iż aplikowanie principio pro homine służy zapobieganiu działaniom, które byłyby zewnętrzne wobec podmiotu prawa do życia. W świetle powyższego nie budzi wątpliwości, iż zasada pro homine powinna być stosowana do interpretacji *largissimo sensu* w celu ustalania zachowań nie tylko adresatów norm, ale i prawodawcy. Klaryfikacyjność zasady pro homine pełni bowiem istotną rolę w stanowieniu i wdrażaniu przepisów *pro foro interno* w celu zapobiegania wewnętrznym sprzecznościom. Z kolei oddziaływanie analizowanej zasady w znaczeniu *pro foro externo* można odnosić do ratyfikacji umów międzynarodowych, z którymi związane są oczekiwania innych państw – sygnatariuszy.

W celu ustalenia statusu aksjologicznego i normatywnego zasady pro homine przeanalizowano relacje zachodzące między godnością, prawami człowieka a dobrem jednostki, które jest nadrzędnym celem omawianej zasady. Brak przeciwdziałania ekskluzji społecznej prowadzi do zanegowania podmiotowości jednostki oraz generowania różnych form dyskryminacji, co wykazano w rozdziale trzecim. Sformulowano tezę, iż principio pro homine może oddziaływać na normatywizację zapisów zawartych w dokumentach *soft law*. Obecnie systemowej reformy wymagają mechanizmy zapobiegania bezrobociu, mobbingowi, kryzysom na rynkach finansowych. Odrębna kwestia, którą przedstawiono dotyczy uregulowania statusu parabanków, walut kryptograficznych, Deep Web (bezpieczeństwo ekonomiczne).

Zakres zagadnień, do których należy stosować zasadę pro homine jest nieenumeratywny, co powinno skłaniać do stanowienia przepisów wychodzących na przeciw wyzwaniom współczesności bez zawężania zakresu podmiotowego. Postulat ten sformulowano także w odniesieniu do zapewniania bezpieczeństwa socjalnego, które jest ściśle powiązane ze sferą prywatną (bezpieczeństwo osobiste). Szerzej tą kwestię uwypuklono omawiając status osób, które same nie są w stanie zadbać o swoje prawa, np. dzieci, osoby starsze, niepełnosprawne, ofiary przestępstw. W związku z tym, wyodrębniono i uzasadniono funkcję fraternizującą principio pro homine. Wykazano, iż poszczególne funkcje zasady pro homine wynikają z genezy, fizyczności i umysłowości człowieka,

natomiast teleologiczność skupia poszczególne emanacje osobowości oraz sfery aktywności człowieka.

Uwypuklono znaczenie stosowania zasady pro homine w stosunkach pracy i sferze gospodarczej oraz przeciwdziałaniu ekskluzji społecznej, ponieważ czynniki te odgrywają ważną rolę w zapobieganiu deprecjacji aksjologii praw człowieka. Dokonując analizy przepisów antydyskryminacyjnych za pomocą zasady pro homine można dostrzec więź treściową i kompetencyjną między poszczególnymi normami. Należy jednak zważyć, aby hierarchiczność podmiotów nie powodowała „spychania” problemu coraz niżej, co mogłoby wywołać marazm lub pasywizm nawet w przypadku doprecyzowania kompetentnego podmiotu. Degradacja relacji społecznych powoduje ekskluzję w różnych obszarach. Uwydatniono, iż przeciwdziałanie dyskryminacji w duchu zasady pro homine polega nie tylko na *law in books*, lecz przede wszystkim na aktywnym zaangażowaniu i działaniu (*law in action*).

W rozdziale czwartym podjęto próbę zidentyfikowania procesów, które mogą wywołać destabilizację stosunków międzynarodowych. Analizowanie norm przez pryzmat zasady pro homine pomaga w racjonalnym stanowieniu prawa w oparciu o kulturę prawną danego państwa z jednoczesnym poszanowaniem zobowiązań międzynarodowych. W monografii przedłożono argumentację, według której principio pro homine jako metazasada wzmacnia uzasadnione oczekiwania wywiązywania się z zobowiązań międzynarodowych państw - sygnatariuszy w zakresie ochrony praw człowieka oraz nadawania im charakteru trwałości. Ukazano, iż zasada pro homine może być akcesoryjnym komponentem innych norm, np. *pacta sunt servanda*. Inkludowanie zasady pro homine w skład innej normy ma na celu podnoszenie poziomu ochrony praw człowieka. Intensyfikacja stosunków międzynarodowych oraz zjawisko globalizacji wpływa na powstawanie nowych dziedzin prawa międzynarodowego. W związku z powyższym, wyluszczone, iż principio pro homine jest także zasadą o charakterze normotwórczym.

W rozdziale piątym omówiono kolejne aspekty zasady pro homine lokując rozważania w kontekście wolności słowa. W świetle analizy principio pro homine, *freedom of speech* wylania się jako prawna i aksjologiczna osnowa społeczeństwa demokratycznego. Swoboda wypowiedzi odgrywa istotną rolę w samorealizacji jednostki oraz w życiu publicznym, w którym kształtują się postawy dotyczące statusu prawnego jednostki oraz identyfikowania przysługujących jej praw i obowiązków. Obecnie występują sytuacje, w których korzystanie z wolności słowa odbywa się w celach *à rebours* w stosunku do *freedom of speech*. Stąd uwypuklono rolę zasady pro homine w racjonalizacji przepisów oraz

zapobieganiu anihilacji aksjologicznej, wprowadzania sztucznych podziałów w społeczeństwie, generowaniu sporów i konfliktów. Wykazano, że posługiwanie się zasadą pro homine w interpretacji może zapobiegać przekształcaniu roli progresywno-informacyjnej w contra homine, co mogłoby stanowić pożywkę pod instrumentalne posługiwanie się historią, symbolami narodowymi lub religijnymi, inwigilację w przestrzeni cyfrowej, deprecjację aktu wyborczego oraz prawa do zgromadzeń i stowarzyszeń. Indykatywność wolności słowa oderwana od zasady pro homine może bowiem prowadzić do wyjałowienia prawa i praktyki z wartości, a w rezultacie - osłabienia pluralizmu.

Rozdział szósty komponuje się z wymową poprzedzającej sekwencji, gdyż stanowi eksplikację funkcji i zastosowań zasady pro homine w społeczeństwie wielokulturowym. Podkreślono rolę synergicznego połączenia aksjologii zasady pro homine z prawem i procesem decyzyjnym w sprawach uchodźców, ochronie mniejszości narodowych oraz etnicznych. Przedstawiono zastosowanie principio pro homine w zapobieganiu niedobrowolnym migracjom, torturom, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, arbitralności w sferze prywatnej, kwestiach światopoglądowych, badań naukowych oraz edukacji. Na początku XXI wieku przekonfigurowanie paradygmatu migracji sprawia, że zwiększa się liczba osób opuszczających swoje domy z powodów ekonomicznych. Wyargumentowano, iż aplikowanie zasady pro homine w przepisy dotyczące uchodźców wspomaga modernizowanie ram legislacyjnych polityki migracyjnej pod kątem niwelowania prób marginalizowania, wprowadzania homogeniczności ideologicznej oraz ideowej zamiast pluralizmu kulturowego. Zjawisko migracji jest na tyle złożone, iż aproksymacja nie jest rozwiązaniem problemu, podobnie jak analiza bez uwzględniania rozpoznania sytuacyjnego w kraju pochodzenia oraz w państwie docelowym. Należy jednak zważyć, iż określenie „uzasadniona obawa przed prześladowaniem” („*well-founded fear of being persecuted*”), o którym jest mowa w art. 1A pkt. 3 Konwencji Genewskiej<sup>15</sup> pod wpływem przeobrażeń politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych może zmieniać swój wydźwięk. Nie można wykluczyć, iż w przyszłości ludzie będą uciekać przed terroryzmem – zjawiskiem kontrsystemowym, które dąży do spektakularnej delegitymizacji porządku prawnego oraz zburzenia ładu społecznego. Opresyjność działalności terrorystycznej nakierowana jest na esencję praw człowieka, co dodatkowo uzasadnia stosowanie zasady pro homine do działalności prawodawczej, interpretacji norm oraz praktyki życia społecznego.

---

<sup>15</sup> Konwencja dotycząca statusu uchodźców podpisana w Genewie dnia 28 lipca 1951 r. (Dz. U. z 1991, Nr 119, poz. 515), a także Protokół dotyczący statusu uchodźców sporządzony w Nowym Jorku dnia 31 stycznia 1967 r. (Dz. U. z 1991, Nr 119, poz. 517).

W rozdziale siódmym dokonano szczegółowej deskrypcji pozytywnych (*status positivus*) oraz negatywnych obowiązków (*status negativus*) państwa. Medializacja życia społecznego powoduje, iż coraz trudniej ustalić demarkację między sferą prywatną a publiczną. Aktualnie przybywa technologii rozpoznawczo-operacyjnych wspomagających wykrywanie przestępstw. Metody te zwiększają jednak obawy inwigilacji obywateli. Przeanalizowanie omawianego zagadnienia przez pryzmat zasady *pro homine* uwypukla potrzebę przeciwdziałania intoksykacji czynności profilaktyczno-prewencyjnych w wyniku arbitralności i dyskryminacji, które mogłyby rozprzestrzeniać się na inne obszary funkcjonowania państwa oraz społeczności międzynarodowej. Z przeprowadzonych rozważań wynika, że konstrukcja *principio pro homine* nie cechuje się jednostronnością, lecz *rights* wzajemnie dopełniają *obligations*. Godność jako źródło praw i wolności, a zarazem esencja *principio pro homine* stanowi ważny czynnik przeciwdziałania instrumentalnemu oraz przedmiotowemu traktowaniu człowieka.

W następnym rozdziale wykazano, że jedną z istotnych form ochrony autonomii wolicjonalnej jest zapobieganie bezpodstawnej i arbitralnej detencji. Podjęto próbę zrekonstruowania komponentu zasady *pro homine* w okolicznościach, w których zezwala się na zgodne z prawem ograniczenie lub pozbawienie wolności. Uwypuklono rolę prawa do rzetelnego procesu sądowego oraz skutecznych środków odwoławczych. Z powyższą problematyką wiążą się wywody o postpenalnych środkach niewolnościowych w przypadku sprawców szczególnie niebezpiecznych. Dokonano zweryfikowania przez pryzmat zasady *pro homine* regulacji stanów nadzwyczajnych oraz systemów zarządzania kryzysowego. Zwiększanie działań na rzecz ochrony praw jednostki uzasadnia okoliczność, iż na forum międzynarodowym przybywa podmiotów pozapaństwowych o coraz większej sile oddziaływania, np. *non-state terrorist actors*. Wykazano, iż opracowywanie strategii bezpieczeństwa nie sprowadza się wyłącznie do aspektów formalno-proceduralnych, ale dotyczy zasadniczego pytania o wartości i cele prawa.

Kolejny rozdział został poświęcony prawnej ochronie dziedzictwa kulturowego. Wyodrębniono i uzasadniono funkcję rafinacyjną zasady *pro homine*, która pozwala odróżnić „żywą” pamięć od ideologicznej, co jest istotne w procesie normotwórczym oraz realizacji przepisów prawa. Na tej podstawie przyjęto twierdzenie, iż stosowanie *principio pro homine* może przyczynić się do transmitowania wartości sprzyjających budowaniu więzi międzypokoleniowej. Wyargumentowano, iż w zasadzie *pro homine* zawiera się aksjologia, która pozwala identyfikować zjawiska, które mogłyby doprowadzić do negowania lub zniekształcania faktów historycznych, np. zbrodni ludobójstwa, Holocaustu, cierpień ofiar

reżimów totalitarnych. Poszanowanie dziedzictwa kulturowego stanowi *sine qua non* ochrony praw człowieka, które można uznać za świadectwo rozwoju cywilizacyjnego ludzkości.

Biorąc pod uwagę, iż *principio pro homine* skupia wartości uniwersalne wskazano, że omawiana zasada wywołuje normatywność pojęć i znaczeń. Ów aspekt wykazano poprzez analizę regulacji dotyczącej prawnej ochrony dziedzictwa kulturowego. Obecnie działaniami ochronnymi objęte jest dziedzictwo zarówno w wymiarze materialnym, jak i niematerialnym. Prawna definicja dziedzictwa niematerialnego kształtowała się na przestrzeni czasu. Wysiłki w tym kierunku zostały zwieńczone dopiero w 2003 roku przyjęciem *Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage*<sup>16</sup>. W poprzednim interwale czasowym podejmowano jednak przedsięwzięcia na rzecz ochrony kultury ludowej i folkloru. Stąd nasunął się wniosek, iż wcześniej występowały czynniki, które zaktywizowały działania legislacyjne i ochronne. W związku z powyższym, wyodrębniono funkcję transmisyjną zasady *pro homine* wskazując na jej uzasadnienie w ściśle upersonifikowanym komponencie dziedzictwa niematerialnego zakotwiczonym w tożsamości. Na podstawie art. 3 MPPOiP i MPPGSiK zobowiązano państwa – sygnatariuszy do zapewniania praw i wolności, które obejmują także sferę kultury. W monografii wyeksplikowano, iż wraz z przyjęciem Paktów uwidocznili się przymiot normatywności zasady *pro homine* w kontekście międzynarodowego prawa praw człowieka.

W rozdziale dziewiątym autorka omówiła zastosowanie *principio pro homine* w ochronie dziedzictwa przyrodniczego. Przedstawiono argumenty przemawiające za tezą, iż zasada *pro homine* wspomaga wypracowywanie porozumienia w sytuacjach, w których dochodzi do styku (kolizji) przepisów. Unaocznieniem jest przeanalizowana ochrona przyrody (interes publiczny), z którą „konkurują” normy wynikające z prawa o swobodzie działalności gospodarczej. Interaktywność *principio pro homine* omówiono na przykładzie organizmów genetycznie modyfikowanych (GMO), a także restytucji wymarłych gatunków roślin i zwierząt, co stanowi *novum* w literaturze dotyczącej prawnej ochrony dziedzictwa przyrodniczego. Uzasadniono, iż osnowa zasady *pro homine* składa się także z pierwiastka „*pro naturae*”. Praktyczne zastosowanie zasady *pro homine* może niwelować czynniki wywołujące „zarysowania” lub „pęknięcia” na architektonice praw człowieka. Przedstawiono argumentację wskazującą na rolę zasady *pro homine* w racjonalnym zakreślaniu granic eksploracji naukowej.

Sukcesywnie prowadzone wywody doprowadziły do kolejnego obszaru wymagającego aplikowania zasady *pro homine*. W literaturze przedmiotu i regulacjach

---

<sup>16</sup> Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego podpisana w Paryżu dnia 17 października 2003 r. (Dz. U. z 2011 r., Nr 172, poz. 1018).

występuje bowiem luka o charakterze zasadniczym polegająca na rozpatrywaniu ochrony praw jednostki w kontekście otoczenia przyrodniczego bez komponentu dotyczącego geosfery. Zaprezentowane argumenty nie wzbudzają wątpliwości, iż działania ochronne, aby odznaczały się komplementarnością wymagają uwzględniania zarówno czynników antropologicznych, biotycznych, jak i abiotycznych. Geosfera poprzez swoje oddziaływania -endo oraz egzogeniczne „wzmacnia konstrukcję domu”, w którym przebiegają procesy życiowe człowieka. W konsekwencji uwypuklono związki i współzależności między środowiskiem społecznym a przyrodą, które powinny znajdować odzwierciedlenie w działalności prawodawczej.

Obecnie dokonuje się interpretacji lub redefinicji terminów, które dotychczas funkcjonowały jako ukonstytuowane w nauce i życiu społecznym, np. prywatność, wolność czy suwerenność. Sposób rozumienia zasygnalizowanych pojęć wpływa na realny wymiar życia, identyfikowanie celów, krystalizowanie ludzkiej osobowości i aktywności. Stosowanie zasady pro homine podczas interpretacji może zapobiegać zwrotom polisemicznym, które mogłyby skutkować rozmyciem zakresu podmiotowego i przedmiotowego praw człowieka. Aspekt ten nabiera znaczenia, gdy proces stanowienia lub interpretacji prawa napotyka konflikt natury formalnej, proceduralnej, międzyinstytucjonalnej lub zawiera zwroty niedookreślone.

W monografii wskazano, że zasada pro homine nie ma jednak charakteru absolutnego, ponieważ otworzyłyby to drogę do dewaluowania praw i wolności, zacierania faktora humanitarnego oraz komponentu wynikającego z tożsamości i istnienia człowieka. W związku z powyższym, zasada pro homine nie znajduje zastosowania do decyzji, które byłyby przyzwoleniem na obojętność lub tolerowanie bezprawności oraz działań przeciwko ludzkości. Powyższy wywód dopełnia omówienie konsekwencji zasady pro homine w różnych okolicznościach, np. wykładnia contra legem, kwestia naruszenia suwerenności państwa poprzez tworzenie praw i zobowiązań międzynarodowych nieprzewidzianych w momencie ratyfikacji traktatu, skutki o charakterze społecznym, kulturowym i ekonomicznym.

Mając na uwadze status zasady pro homine wykazano, że w sferze legislacyjnej, jak i działalności organów władzy państwowej oraz organizacji międzynarodowych powinno przeciwdziałać się przenikaniu do warstwy substancjalnej przepisów – antywartości, ponieważ wygaszanie aksjologii życia wpływa niekorzystnie na sposób rozumienia i odczytywania praw człowieka. W świetle powyższego wydźwięku nabierają słowa Papieża Jana Pawła II: „(...) cała działalność polityczna, wewnątrzpaństwowa czy międzynarodowa, która w

ostatecznej analizie jest 'z człowieka', 'przez człowieka' i 'dla człowieka'. Jeśli działalność ta odrywa się od fundamentalnej zależności i od tej fundamentalnej celowości, jeśli staje się poniekąd celem dla siebie, traci także właściwą sobie rację bytu"<sup>17</sup>. Z wywodów zaprezentowanych w niniejszej monografii przebiega konkluzja, iż stosowanie w praktyce zasady pro homine zapobiega próbom „wyplukania” aksjologii praw człowieka z warstwy materialnoprawnej oraz proceduralnej przepisów.

Wskazano na znaczenie praktycznego posługiwania się principio pro homine w celu neutralizowania sytuacji, w których człowiek byłby postrzegany przez pryzmat przydatności ekonomicznej. W ten sposób można bowiem przeciwdziałać refutacji aksjologii o charakterze uniwersalnym. Wzrost zagrożeń dla praw człowieka, dysproporcje w rozwoju gospodarczym, problemy środowiskowe, ubóstwo, dyskryminacja oraz inne wyzwania XXI wieku ukazują zasadność stosowania oraz akcelerację znaczenia zasady pro homine. Prawo międzynarodowe ulega nieustannym dynamicznym interakcjom. Powstają nowe gałęzie prawa międzynarodowego, których konwergencję poprzez odwołanie do wspólnej podstawy aksjologicznej ułatwia zasada pro homine. Posługiwanie się zasadą pro homine może wpływać na ustalanie treści norm traktatowych zgodnie z głównymi celami prawa międzynarodowego – zapewnianiem harmonijnego oraz pokojowego współistnienia państw i narodów, bezpieczeństwa, rozwoju społeczno-gospodarczego oraz polubownego rozwiązywania sporów międzypaństwowych.

\*\*\*

## **5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych:**

Przeprowadzając merytoryczną analizę pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych w rozumieniu § 12 ust. 2 pkt. 2 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. z 2018 r., poz. 261) pragnę wyodrębnić następujące obszary dotychczas prowadzonych badań:

---

<sup>17</sup> Przemówienie Papieża Jana Pawła II wygłoszone dnia 2 października 1979 roku na forum Zgromadzenia Ogólnego ONZ w Nowym Jorku.



- a) ochrona dziedzictwa kulturowego w prawie międzynarodowym
- b) międzynarodowa ochrona praw człowieka
- c) międzynarodowe prawo humanitarne i zagrożenia dla bezpieczeństwa międzynarodowego ze szczególnym uwzględnieniem zjawiska terroryzmu
- d) umowy międzynarodowe, instytucjonalizacja współpracy transgranicznej w/w obszarach

**Ad. a)**

Dobra kultury stanowią nośnik znaczeń, symboli i wartości. Zabytki materialne i niematerialne składają się na dziedzictwo kulturowe, w którym zakotwiczona jest ludzka tożsamość. Ochrona światowego dziedzictwa ludzkości wymaga współpracy transgranicznej. Wyniki badań w tym zakresie prezentuje w artykułach i monografiach publikowanych w kraju i za granicą. Szczegółowy wykaz publikacji zawiera załącznik nr 4. Natomiast w tym miejscu pragnę odnotować autorską monografię naukową w języku angielskim „*Cultural Heritage in Poland – the Background, Opportunities and Dangers*”, Adam Mickiewicz University in Poznań, Poznań-Kalisz 2012, ss. 200. Rok wcześniej została wydana monografia „*Drogi i rozdroża ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce po 1989 roku*” (UAM), na bazie której opublikowano wersję angielskojęzyczną, w której znaczną część wywodów poświęciłam ochronie dziedzictwa kulturowego w prawie międzynarodowym.

Problematyka badań naukowych w obszarze prawnej ochrony dziedzictwa kulturowego znajduje odzwierciedlenie w wywodach prezentowanych w pozycjach monograficznych wydanych pod redakcją naukową, m.in. „*Wybrane aspekty ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego*” (UAM, Poznań-Kalisz 2010, ss. 300); „*Rola i wkład Polaków w kreację dziedzictwa kulturowego innych narodów*” (WPA UAM, Poznań-Kalisz 2014, ss. 317); „*Stosunki międzynarodowe i wkład Polaków w dziedzictwo kulturowe*” (UAM, Poznań-Kalisz 2014, ss. 322); „*Imponderabilia ochrony dziedzictwa kulturowego*” (WPA UAM, Poznań-Kalisz 2015, ss. 404); „*Retrospekcja i ochrona dziedzictwa kulturowego*” (red. nauk. wspólnie z D. Wańką, każdy z redaktorów udział 50%, UAM, Poznań-Kalisz 2015, ss. 357); „*Polskie obywatelstwo na emigracji*” (red. nauk. wspólnie z D. Frątczak, każdy z redaktorów udział 50%, WPA UAM, Poznań-Kalisz 2016, ss. 220); „*Ochrona dziedzictwa kulturowego, intertemporalność, archiwum pamięci*” (WPA UAM, Poznań-Kalisz 2018, ss. 227); „*Dziedzictwo kulturowe – aksjologia i transgraniczność*” (UAM, Poznań-Kalisz 2018, ss. 229). Analiza przepisów w tej materii może stanowić podstawę do wypracowywania ram prawnych, rozwiązań instytucjonalnych, określania form współpracy między państwami oraz wyspecjalizowanymi organizacjami międzynarodowymi, a także wypełniania treścią norm materialnych aksjologia prawa międzynarodowego.

Na dorobek naukowy w omawianym obszarze badawczym składają się również artykuły w wydawnictwach ciągłych i zwartych, np. „*Prawna ochrona dóbr kultury. Wybrane regulacje oraz proponowane zmiany*”, [w:] „*Studia prawnicze. Rozprawy i materiały*” 2007, s. 97-111; „*Europeizacja prawa a ochrona dziedzictwa kulturowego. Wybrane zagadnienia legislacyjne Rzeczypospolitej i Unii Europejskiej*”, [w:] T. Biernat (red.), *Europeizacja prawa*, Kraków 2008, s. 171-183; „*Działania Rzeczypospolitej Polskiej na rzecz pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym – wybrane regulacje prawne*”, [w:] M. Sprengel (red.), *Spoleczna przestrzeń Polaków żyjących w diasporze*, Poznań 2008, s. 233-252; „*Pamięć i tożsamość współczesnego człowieka. Rozważania z zakresu prawnej ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym*”, [w:] „*Tradycja i współczesność*” 2009, tom V, s. 449-455; „*Kulturowe dziedzictwo mniejszości narodowych i etnicznych na obszarach pogranicza*”, [w:] S. Kowalska (red.), *Nieznane artefakty regionalnego i lokalnego dziedzictwa kulturowego*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań-Kalisz 2011, s. 213-228; „*Rola prawa w kreacji procesów i zjawisk kultury*”, [w:] „*Studia Calisiensia*” 2013, tom I, s. 299-312.

Z kolei w rozdziale „*Ochrona zabytków techniki – wybrane regulacje prawa polskiego i międzynarodowego*”, [w:] T. Kaluża, B.J. Wosiewicz (red.), *Wybrane zagadnienia dokumentowania i ochrony zabytków hydrotechniki*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2017, s. 13-37 podjęłam rzadko poruszaną problematykę w kontekście prawa międzynarodowego. W rozważaniach przedstawiłam wybrane regulacje i mechanizmy prawnomiędzynarodowe na rzecz skutecznej oraz efektywnej ochrony zabytków hydrotechniki. Kanaly wodne wraz z urządzeniami hydrotechnicznymi stanowią integralną część krajobrazu kulturowego. Dokumentują rozwój technologiczny oraz wskazują na wzajemne powiązania człowieka ze środowiskiem przyrodniczym. Wskazałam na potrzebę podejmowania kompleksowych i skorelowanych działań ochronnych na rzecz zabytków techniki uwzględniając nie tylko substancję materialną zabytku, ale i warstwę niematerialną wtopioną w tkankę społeczną oraz środowisko życia człowieka. Wywody te mogą stanowić asumpt pod tworzenie transgranicznych regulacji prawnych oraz mechanizmów działania nie tylko w czasie stabilizacji, ale także na wypadek klęsk żywiołowych, zmian klimatycznych, katastrof przemysłowych, działalności gospodarczej o zasięgu transgranicznym.

W moim dorobku znajdują się artykuły i rozprawy publikowane w naukowych wydawnictwach ciągłych oraz zwartych wydane na przykład na Ukrainie, w Czechach, Słowacji, Korei Południowej. Wśród artykułów dedykowanych tejże problematyce można przywołać „*Legal Protection of the Intangible Cultural Heritage*”, [w:] „*Societas et Iurisprudentia*” 2014, Vol. 2, Issue 3, s. 79-95; „*Protection of Cultural Goods and the Right to Peaceful Enjoyment of Possessions.*

*Reflections in the Context of Strasbourg Jurisprudence*”, [w:] „Studia Iuridica Cassoviensia” 2015, Vol. 3, Issue 2, s. 13-23; „*Protection of Heritage, Cultural Diversity and Artistic Expression - Selected International Law Regulations / Ochrona dziedzictwa, różnorodności kulturowej oraz ekspresji artystycznej – wybrane regulacje prawa międzynarodowego*”, [w:] „Мистецька культура: історія, теорія, методологія”, Національна академія наук України, Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника, Інститут досліджень бібліотечних мистецьких ресурсів, Музично-меморіальний музей Соломії Крушельницької у Львові, Львів 2017, s. 47-49; „*Protection of Cultural Heritage on the International Level - Selected Law Regulations*”, [w:] „Соціально-гуманітарні виклики”, No. 11, Національна Академія Наукового Розвитку, Юридична компанія Law Craft, Львів 2018, s. 111-119. Artykuły opublikowane w recenzowanych czasopismach naukowych są punktowane oraz indeksowane w międzynarodowych bazach, m.in. „Scopus”; „Web of Science”; „Index Copernicus”; „ERIH PLUS”; ProQuest Central; „International Bibliography of the Social Sciences” (IBSS); „EBSCO Legal Source”; „Bibliography of Asian Studies” (BAS); „Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH); „Central and Eastern European Online Library” (CEEOL).

Publikacje ogłoszone drukiem za granicą stanowią przejaw naukowej współpracy międzynarodowej, którą prowadzę i rozwijam od kilku lat. Efektem są konferencje, kwerendy, projekty, transgranicznie prezentowane i publikowane wyniki badań naukowych (np. Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta / Uniwersytet Trnavski, Wydział Prawa; Univerzita Pavla Jozefa Šafárika w Koszycach, Právnická fakulta / Uniwersytet Pavla Jozefa Šafárika w Koszycach, Wydział Prawa – Słowacja /// Львівська національна академія України / Narodowa Akademia Nauk Ukrainy; Львівська національна академія / Lwowska Akademia Sztuki – Ukraina). Przykładowo współpraca ze stroną ukraińską zaowocowała projektami naukowo-badawczymi dotyczącymi prawnej ochrony dziedzictwa kulturowego. Poklosie pobytów zagranicznych, kwerend oraz szerzej o internacjonalizacji badań naukowych w niniejszym autoreferacie oraz załączniku.

Aktywność w omawianym nurcie badawczym przejawia się także w czynnym udziale w konferencjach ogólnopolskich i międzynarodowych, na których prezentuje i wygłaszam referaty, w tym „*Prawna ochrona dóbr kultury – wybrane regulacje oraz proponowane zmiany*” w sekcji prawnej „Zmiany w prawie - zagadnienia cywilnoprawne”, VII międzynarodowa konferencja naukowa „Państwo – Gospodarka – Społeczeństwo”, Kraków 28-29 maja 2007 r.; „*Dobra kultury i problemy ich własności*”, międzynarodowa konferencja naukowa „Media – Kultura – Edukacja na pograniczu narodów i kultur. Tradycje – doświadczenia – perspektywy”, Rzeszów

8-10 październik 2007 r.; „*Pamięć i tożsamość współczesnego człowieka. Rozważania z zakresu prawnej ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym*”, międzynarodowa konferencja naukowa „Między tradycją a współczesnością”, Bielsko-Biała 26-28 październik 2007 r.; „*Dziedzictwo kulturowe na początku XXI wieku – narodowe czy wspólne?*”, międzynarodowa konferencja naukowa „Dobre i złe sąsiedztwa. Historia kluczem do zrozumienia współczesnych relacji międzysąsiedzkich”, Bydgoszcz 11-12 maja 2015 r.; „*Protection of Cultural Heritage on the International Level - Selected Law Regulations*”, międzynarodowa konferencja naukowa „Соціально-гуманітарні виклики”, Львів 9 czerwca 2018 r.

W celu popularyzacji i krzewienia wiedzy byłam pomysłodawcą i organizatorem konkursu o nieznanach artefaktach kulturowych, do których można było nadsyłać prace dotyczące także prawnych aspektów ochrony dziedzictwa kulturowego. Konkurs został rozpowszechniony w mediach, zaadresowany do mieszkańców. Cieszył się szerokim zainteresowaniem. Rozstrzygnięcie i ogłoszenie wyników pierwszej edycji konkursu odbyło się dnia 17 grudnia 2011 r. w siedzibie Wydziału.

Od 2010 roku jestem organizatorem cyklicznych konferencji ogólnopolskich i międzynarodowych poświęconych ochronie i popularyzowaniu wiedzy o dziedzictwie kulturowym. Stworzyłam forum debat naukowych oraz rozważań teoretycznych i praktycznych z udziałem naukowców, badaczy oraz ekspertów z Polski i zagranicy. Dotychczas zorganizowałam dziewięć konferencji, np. „*Rola i wkład Polaków w kształtowanie dziedzictwa kulturowego innych narodów*” („*The Role and Contributions of Poles into the Creation of Cultural Heritage of other Nations*”), międzynarodowa konferencja naukowa, 19-20 września 2013 r.; „*Dziedzictwo kulturowe – ochrona, wartości, popularyzacja*” („*Cultural Heritage – Protection, Values, Popularization*”), międzynarodowa konferencja naukowa, 11-12 września 2014 r.; „*Polacy wśród innych narodów. Reminiscencje i wpływy w dziedzictwie kulturowym*” („*Poles in the Midst of other Nations. Reminiscences and Influences in the Cultural Heritage*”), międzynarodowa konferencja naukowa, 10-11 września 2015 r.; „*Dziedzictwo kulturowe – ochrona, pamięć, współpraca międzynarodowa*” („*Cultural Heritage – Protection, Memory, International Cooperation*”), międzynarodowa konferencja naukowa, 7-8 września 2017 r.; „*Dziedzictwo kulturowe i diaspory – implikacje, tożsamość, transmisja*” („*Cultural Heritage and Diasporas – Implications, Identity, Transmission*”), międzynarodowa konferencja naukowa, 6-7 września 2018 r. W dniach 19-20 września 2019 roku planuje zorganizować kolejną konferencję międzynarodową „*Dziedzictwo kulturowe – aksjologia, ochrona, transgresja*” („*Cultural Heritage – Axiology, Protection, Transgression*”). Powyższe konferencje stanowią możliwość wymiany wiedzy i doświadczeń oraz upowszechniania badań naukowych na forum międzynarodowym.

Badania w omawianym obszarze dopełnia naukowe wydawnictwo ciągle „*Dziedzictwo Kulturowe Miasta Kalisza i Regionu Południowej Wielkopolski*” (ISSN 2353-1673), które zainicjowałam i prowadzę w roli redaktora naukowego od 2011 roku. W wydawnictwie publikowane są wyniki badań naukowców, hobbystów, ekspertów zajmujących się tą problematyką z licznych uczelni wyższych oraz wyspecjalizowanych instytucji. W każdym z tomów znajdują się także wywody dotyczące prawnej ochrony dziedzictwa kulturowego. Przykładowo, w artykule „*Akty notariuszy kaliskich w okresie międzywojennym – aspekty prawne i społeczne oraz implikacje transgraniczne*”, [w:] „*Dziedzictwo Kulturowe Miasta Kalisza i Regionu Południowej Wielkopolski*” 2017, tom VI, s. 131-147 omawiam zagadnienia na styku prawa obowiązującego na terenie ówczesnego zaboru rosyjskiego z prawem Królestwa Pruskiego. Kalisz w okresie międzywojennym był miastem wielokulturowym zamieszkanym przez osoby różnej narodowości, pochodzenia i wyznania. Zamieszkiwali tutaj na przykład Żydzi, Niemcy, Rosjanie, Ukraińcy, Macedończycy. Szerzej strukturę ludnościową oraz przeobrażenia ustrojowo-prawne przedstawiam w monografii autorskiej „*Notariat Miasta Kalisza w dobie dwudziestolecia międzywojennego (1918-1939)*” wydanej przez Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań-Kalisz 2012, s. 27 i nn. Na podstawie czasochłonnej i żmudnej analizy wskazałam, iż akty notarialne mogą stanowić jedno z ważkich źródeł rozważań nad współczesnym prawem wewnętrznym, a także wartościami prawa międzynarodowego. W wywodach omawiam pełnomocnictwa notarialne ustanowione na przykład w Palestynie, dotyczące upoważnienia do rozporządzenia mieniem pozostawionym w Polsce. Badania te poprzez uwzględnienie aspektu intertemporalnego stanowią wkład w rozważania, które do dzisiaj budzą wiele dyskusji i reperkusji nie tylko na gruncie krajowym, ale i prawa międzynarodowego - restytucji utraconego mienia. W celu odnalezienia dóbr kultury, które podlegają restytucji niezbędna jest współpraca z właściwymi organami państw członkowskich Unii Europejskiej, a jeżeli znajdują się poza terytorium UE – w oparciu o zasady i regulacje prawa międzynarodowego oraz procedury dyplomatyczno-konsularne.

#### **Ad. b)**

Badania w zakresie międzynarodowej ochrony praw człowieka prowadzę od początku drogi naukowej. W pracy magisterskiej problematykę tą uczyniłam myślą przewodnią moich rozważań. Wywody poświęcone międzynarodowemu prawu praw człowieka odzwierciedlają się również w dysertacji doktorskiej. Bezpośrednio po uzyskaniu stopnia doktora kontynuowałam i zintensyfikowałam badania w zakresie prawa międzynarodowego publicznego oraz ochrony praw człowieka. Międzynarodowe prawo praw człowieka posiada doniosłe znaczenie dla jedności

i korelacji systemu prawa międzynarodowego, a także zapewniania faktycznego wymiaru praw jednostki. Prawa człowieka umożliwiają ukazanie w szerszym świetle znaczenia praktycznego aplikowania zasad oraz ich konkretyzowania w poszczególnych obszarach prawa międzynarodowego w celu harmonizacji warstwy materialnoprawnej z proceduralną, a także wypracowywania porozumienia w przypadku kolizji norm. W celu wzmocnienia i nadawania trwałości zobowiązaniom międzynarodowym w zakresie ochrony praw człowieka wskazuje na rolę zasady *pro homine*. Problematyce tej poświęciłam monografię „*Zasada pro homine – konceptualizacja i zastosowanie w kontekście międzynarodowej ochrony praw człowieka*” (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Zakład Graficzny UAM, Poznań 2019, ss. 392).

Poszczególne aspekty praw człowieka wymagają pogłębionej analizy. Wywody w tym zakresie prezentuje w artykułach i rozprawach, np. „*Znaczenie oraz wybrane aspekty prawa do zgromadzeń i stowarzyszeń w społeczeństwie obywatelskim*”, [w:] L. Kacprzak, D. Mierzejewski (red.), *Odmiany myślenia o społeczeństwie obywatelskim*, Piła 2007, s. 245-248; „*Działania prawno-resocjalizujące a prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego*”, [w:] A. Kieszkowska (red.), *Dylematy współczesnej profilaktyki i resocjalizacji*, Kielce 2008, s. 93-103; „*Wartości współczesnego państwa a jednostka – wybrane aspekty the Human Rights*”, [w:] L. Kacprzak, J. Knopek, D. Mierzejewski (red.), *Wartości a współczesne państwo*, Piła 2009, s. 207-215; „*Wolność słowa w kontekście dziennikarzy i polityków*”, [w:] M. Sokołowski (red.), *Za kulisami spektaklu. Medialne wizerunki polityki*, Toruń 2009, s. 229-240; „*Status uchodźcy – wybrane aspekty prawne*”, [w:] W. Muszyński, E. Sikora (red.), *Pod wielkim dachem nieba. Granice, migracje i przestrzeń we współczesnym społeczeństwie*, Toruń 2009, s. 169-187; „*Human Rights in the Context of Ecological Safety - Selected International Law Regulations*”, [w:] „Економіко-правові виклики”, Національна Академія Наукового Розвитку, Юридична компанія Law Craft, Львів 2018, s. 83-89. W badaniach systematycznie poszerzam pole analizy naukowej. Uwzględniając nowe wyniki badań, część wywodów zweryfikowałam lub nadałam im szerszy zakres podmiotowy i przedmiotowy w warstwie deskrypcyjnej.

W obszarze moich badań znajduje się orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu. Analizę orzecznictwa strasburskiego rozbudowałam pod kątem ustalania kształtowania linii orzeczniczej Europejskiego Trybunału Praw Człowieka na tle przeobrażeń zachodzących w życiu społecznym, gospodarczym, kulturowym oraz związanych z rozwojem naukowo-technologicznym. Prawa człowieka w pryzmacie orzecznictwa ETPC omawiam w monografii „*W poszukiwaniu ochrony przed bezprawnością i arbitralnością - strasburskie standardy praw człowieka*” (Wydawnictwo „K&HP”, Poznań 2014, ss. 250). W przywołanej monografii przeprowadziłam autorską klasyfikację praw gwarantowanych na podstawie

Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności).

Wśród artykułów dotyczących analizowanej problematyki można na przykład wymienić: „*Odpowiedzialność państwa w kontekście funkcjonowania Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu*”, [w:] „Państwo i Społeczeństwo” 2010, nr 4 („Z problematyki odpowiedzialności prawnej”), s. 79-92; „*Ochrona praw człowieka w świetle wybranych skarg indywidualnych do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu*”, [w:] J. Knopek, M. Sikora-Gaca, D. Magierek (red.), *Polska w Europie 1989-2014. 25 lat po przemianach. Niektóre płaszczyzny przeobrażeń społeczno-kulturalnych*, Koszalin 2014, s. 97-116; „*Prawo do życia w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu - wybrane zagadnienia*”, [w:] A. Matysiak-Błaszczyk, E. Włodarczyk (red.), *Księga Jubileuszowa poświęcona Profesorowi Jerzemu Modrzewskiemu w 70 rocznicę urodzin*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2016, s. 405-416. W badaniach przedstawiam wywody na gruncie normatywnym, doktrynalnym oraz praktycznym, wskazując na ich wzajemne interakcje oraz oddziaływanie.

#### **Ad. c)**

Kolejny wyodrębniony obszar badawczy dotyczy problematyki międzynarodowego prawa humanitarnego i zagrożeń dla bezpieczeństwa międzynarodowego ze szczególnym uwzględnieniem zjawiska terroryzmu. Terroryzm jest zjawiskiem nieprzewidywalnym przybierającym coraz bardziej bezwzględne formy przemocy, przenika do kolejnych sfer funkcjonowania państwa, organizacji oraz społeczności międzynarodowej. W świetle powyższego wskazuje na znaczenie rafinacji aksjologicznej i reinterpretacji aspektów prawnych dotąd pomijanych, nieuświadamianych lub niedoprecyzowanych, np. w zakresie amorficzności i wielowektorowości zjawiska terroryzmu, konwersji taktycznej, nadawania pojęciom nowych znaczeń oraz wywoływania chaosu interpretacyjno-semantycznego przez organizacje terrorystyczne.

Operacyjność terroryzmu nakierowana jest na prawa człowieka, co powoduje, iż zakres badawczy punktu „c” splata się z zagadnieniami, które przedstawiłam w pkt. „b” autoreferatu. Problematykę tą podjęłam w monografii „*Prawa człowieka a terror i terroryzm*”, która ukazała się w 2008 roku (wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu we współpracy z Kaliskim Towarzystwem Przyjaciół Nauk, Poznań-Kalisz, ss. 267). W rozważaniach wskazałam na dotychczas rzadko dostrzeganą lub pomijaną kwestię, iż immanentnym elementem paradygmatu terroryzmu jest dążenie do zdeprecjonowania istoty prawa, państwa oraz praw człowieka, a także „ustanawiania” ich podwójnych standardów zwłaszcza w kontekście strategii

antyterrorystycznej, np. zagadnienie states/organizations-sponsored terrorism, rogue states. Uwypukliłam, iż pandemium terroryzmu powoduje wprowadzanie nowych środków bezpieczeństwa, które nie powinny jednak pociągać za sobą arbitralnej dywersyfikacji społecznej ani ograniczania swobód obywatelskich.

Na powyższe aspekty wskazałam między innymi podczas prelekcji *„Zmieniająca się koncepcja main target terrorystów w kontekście aksjologii ochrony prawnej dziedzictwa kulturowego”* wygłoszonej na konferencji naukowej „Wspólne wartości prawa międzynarodowego, europejskiego i krajowego”, Warszawa 12-13 października 2017 r. (organizatorzy: Polish Branch - International Law Association i Universitatis Stetinensis Facultas Iuris et Administrationis), a także w referacie *„Przeobrażenia terrorystycznego modus operandi zagrożeniem dla dziedzictwa kulturowego – wybrane aspekty prawne”* zaprezentowanym podczas IX międzynarodowej konferencji naukowej „Dziedzictwo Kulturowe i Diaspory - Implikacje, Tożsamość, Transmisja”, WPA UAM, Kalisz 6-7 września 2018 r.

Wyniki badań w zakresie strategii antyterrorystycznej, bezpieczeństwa rozpatrywanego przez pryzmat prawa międzynarodowego przedstawiam w wydawnictwach zwartych i ciągłych, wśród których pragnę wymienić: *„Ochrona praw człowieka w obliczu zjawiska terroryzmu. Rozważania w świetle orzecznictwa strasburskiego”*, [w:] E. Karska (red.), *Globalne problemy ochrony praw człowieka*, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Ochrony Praw Człowieka i Prawa Międzynarodowego Humanitarnego, Warszawa 2015, s. 364-375; *„Human Rights Protection and Terrorism - Reflections in the Context of Strasburg Jurisprudence”*, [w:] „Journal Political Sciences” / „Politické vedy” 2015, Vol. 18, Issue 2, s. 25-42; *„Terrorism Threat to Freedom and Safety - Selected Legal Regulations on International Law / Terroryzm zagrożeniem dla wolności i bezpieczeństwa - wybrane aspekty prawnomiędzynarodowe”*, [w:] Національна Академія Наукового Розвитку, Юридична компанія Law Craft „Соціально-гуманітарні виклики”, tom 9, Львів 2017, s. 121-128.

Dynamika zjawiska powoduje, iż cele terrorystów rozprzestrzeniają się na kolejne dziedziny funkcjonowania jednostek, państwa oraz społeczności międzynarodowej (np. zasób zabytkowy, cyberprzestrzeń). Na przestrzeni czasu rozszerzałam zagadnienia badawcze o poszczególne emanacje oraz przeobrażenia terrorystycznego modus operandi, m.in. *„Ekoterroryzm - rozważania w kontekście bezpieczeństwa i zasady zrównoważonego rozwoju. Wybrane regulacje prawa międzynarodowego”*, [w:] B. Gronowska, B. Rakoczy, J. Kapelańska-Pręgowska, K. Karpus, P. Sadowski (red.), *Prawa człowieka a ochrona środowiska. Wspólne wartości i wyzwania*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Praw Człowieka, Toruń 2018, s. 223-245; *„Ochrona praw człowieka w obliczu terroryzmu –*



*rozważania w kontekście ekologii i gospodarki*”, [w:] „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2018, tom XIX, z. 9, część II, s. 145-156; „*Freedom of Speech in the Face of Terrorism – Selected International Law Regulations*”, [w:] „Adam Mickiewicz University Law Review” 2018, Vol. 8, s. 35-47. Zagadnienie wolności słowa w kontekście przeobrażeń terrorystycznego paradygmatu i strategii omówiłam również na międzynarodowej konferencji naukowej, która odbyła się na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im Adama Mickiewicza w Poznaniu w 2017 r. „*Sprawozdanie z II Międzynarodowej Konferencji Naukowej "W poszukiwaniu europejskiej doktryny wolności słowa" Poznań, 23-24 marca 2017 r.*”, [w:] „Przegląd Sejmowy” 2017, tom 5, s. 199-202. Natomiast w artykule „*Terroryzm a wolność słowa – rozważania prawnomiędzynarodowe / Terrorism and Freedom of Speech - Considerations in the Light of the International Law*”, [w:] M. Urbańczyk, Ł. Bartosik, N. Zagórska (red.), *In Search of the Euro-Atlantic Doctrine of Freedom of Speech*, Wydawnictwo Naukowe ArchaeGraph, Poznań-Łódź 2019, s. 181-201 rozważania sprofilowałam szerzej. W omawianym obszarze badawczym do druku zostały złożone artykuły, np. „*Ochrona praw człowieka w obliczu kontrsystemowego zagrożenia terroryzmem – wybrane regulacje prawa międzynarodowego*” (Uniwersytet Jagielloński); „*Bezpieczeństwo i ochrona praw jednostki w kontekście zagrożenia terrorystycznego – wybrane aspekty prawne*” [szczegóły wydawnicze - załącznik nr 4].

Powyższy nurt badawczy znajduje odzwierciedlenie w wygłaszanych referatach na naukowych konferencjach ogólnopolskich i międzynarodowych, np. „*Ochrona praw człowieka w obliczu zjawiska terroryzmu*”, VI Warszawsko-Toruńskie Kolokwium Naukowe Praw Człowieka i Międzynarodowego Prawa Humanitarnego „Globalne problemy ochrony praw człowieka”, Warszawa 28-29 listopada 2013 r.; „*Non-State Terrorist Actors - wyzwaniem dla prawa i społeczności międzynarodowej*”, Ogólnopolski Zjazd Katedr i Zakładów Prawa Międzynarodowego połączony z konferencją naukową „Współczesne prawo międzynarodowe - idee a rzeczywistość”, Szczecin-Międzyzdroje 17-19 maja 2017 r.; „*Modus operandi terrorystów w świetle orzecznictwa strasburskiego - wybrane zagadnienia*”, X Konferencja Naukowa Międzynarodowego Prawa Humanitarnego „Prawo humanitarne wobec wyzwań XXI wieku”, Gdańsk 2 czerwca 2017 r.; „*Ochrona praw człowieka w obliczu terroryzmu*”, ogólnopolska konferencja naukowa „Jednostka jako podmiot ochrony prawnej”, Sieradz 17 maja 2018 r.; „*Rola wykładni pro democratiae w profilaktyce i prewencji terroru i terroryzmu*” ogólnopolska konferencja naukowa „W jakiej Unii Europejskiej Polska - Jaka Polska w Unii Europejskiej. Instytucjonalizacja współpracy międzynarodowej”, Warszawa 11-12 października 2018 r.; „*Non-State Terrorist Actors – zagrożeniem i destabilizatorem stosunków międzynarodowych*”, VIII Ogólnopolska Konwencja Polskiego Towarzystwa Studiów Międzynarodowych „Instytucje międzynarodowe a dynamika współczesnych stosunków międzynarodowych”, Poznań 8-9 listopada 2018 r. Efekty badań

prezentuje także w referatach wygłaszanych na konferencjach naukowych organizowanych cyklicznie przez International Law Association – Polish Branch oraz na Warszawsko-Toruńskim Kolokwium Naukowym Praw Człowieka i Międzynarodowego Prawa Humanitarnego.

#### **Ad. d)**

W następnym obszarze badawczym analizuje płaszczyzny oraz aspekty wielostronnej współpracy międzynarodowej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, bezpieczeństwa, praw człowieka oraz krzewienia wiedzy w tym zakresie. Punkt „d” stanowi swoistą klamrę łączącą obszary badawcze, które przedstawiłam w punktach „a” – „c”. Dotychczas wskazałam na badania, które prowadzę w zakresie przepisów formalno-prawnych i proceduralnych, natomiast poprzez rozważania w pkt. „d” wyrecypowałam działania na rzecz praktycznej realizacji oraz formułowania postulatów *de lege ferenda*.

Stosunki międzynarodowe obejmują spektrum zagadnień związanych z funkcjonowaniem, rozwojem i przeobrażeniami podmiotów *international relations*. Umowy międzynarodowe (*treaties*) stanowią podstawę nawiązywania, prowadzenia i profilowania stosunków między państwami oraz innymi podmiotami prawa międzynarodowego. Monografia, w której podjęłam badania w tej materii stanowi książka „*Umowa międzynarodowa w sferze kultury*” (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań-Kalisz 2009, ss. 228). W celu ustalenia procesów kształtowania i roli prawa w sferze kultury należy bowiem przeanalizować genezę i rozwój poszczególnych instytucji oraz mechanizmów prawnomiędzynarodowych.

W obrębie instytucjonalizacji międzynarodowej zagadnienia omawiam wieloaspektowo, uwzględniając uwarunkowania i kontekst poszczególnych regionów, instytucji oraz przepisów prawa krajowego poprzez zastosowanie metody komparatystycznej. Do tej problematyki nawiązują przykładowo następujące publikacje zagraniczne: „*Safeguarding China’s Intangible Cultural Heritage. Selected International Law Regulations*”, [w:] „The Lawyer Quarterly. International Journal for Legal Research” 2016, Vol. 6, Issue 3, s. 170-180; „*The Protection of the Ukrainian Cultural Heritage in UNESCO Programmes / Охрана культурного наследия Украины в программах ЮНЕСКО*”, [w:] „Вісник Львівської національної академії мистецтв”, tom 34, Львів 2017, s. 192-201.

W artykułach i publikacjach przedstawiam umowy bilateralne oraz multilateralne dotyczące współpracy międzynarodowej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego zawarte na przykład między Polską a Armenią, Argentyną, Czarnogorą, Czechami, Francją, Niemcami, Węgrami, Rumunią, Serbią, Macedonią, Hiszpanią, Królestwem

Marokańskim, Królestwem Arabii Saudyjskiej, Indiami, Koreańską Republiką Ludowo-Demokratyczną. Omawiam działania podejmowane przez wyspecjalizowane organizacje międzynarodowe w szczególności Organizację Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* - UNESCO) na rzecz propagowania i krzewienia praw człowieka. W rozważaniach koncentruje się na umowach międzynarodowych oraz programach strategicznych realizowanych pod egidą UNESCO. W analizie nie pomijam statusu i znaczenia Listy Światowego Dziedzictwa (*World Heritage List*), Listy Dziedzictwa Światowego w Niebezpieczeństwie (*World Heritage in Danger*), Programu „Pamięć Świata” (*Memory of the World International Register*), Listy Reprezentatywnej Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego Ludzkości (*Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity*), a także Listy Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego Wymagającego Pilnej Ochrony (*List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding*) w powiązaniu z krajowymi działaniami podejmowanymi w tej materii. Wskazałam na znaczenie rozwijania dyplomacji kulturalnej oraz synergicznego korelowania działań oraz programów strategicznych. Ochrona dziedzictwa kulturowego stanowi bowiem niezbędny faktor pielęgnowania więzi międzypokoleniowej, tożsamości i pamięci.

Moja aktywność w tym obszarze przejawia się także w działalności naukowo-badawczej dotyczącej statusu prawnego upowszechniania, udostępniania, digitalizacji i ochrony dziedzictwa dokumentacyjnego. Dokumenty w formie tradycyjnej jak i cyfrowej są istotnym środkiem transmisji wiedzy i informacji, idei oraz czynnikiem stymulującym progres. Rozwój technologii komunikacyjno-informacyjnych sprawia, iż zachodzi potrzeba wypracowywania efektywnej strategii w zakresie ochrony i optymalizacji potencjału dziedzictwa dokumentacyjnego. Działania te wymagają skoordynowanej współpracy zarówno na płaszczyźnie krajowej, jak i w wymiarze transgranicznym. Biorąc pod uwagę wspomnianą kwestię nie abstrahuje od norm *soft law* (np. deklaracje, rezolucje, rekomendacje, wytyczne organizacji i instytucji międzynarodowych, a także instrumenty quasi-prawne podejmowane przez organy unijne), gdyż tzw. prawo miękkie może stanowić źródło dobrych praktyk oraz oddziaływać normotwórczo na stanowienie przepisów prawa *ius cogens* w tym zakresie. Przykładowo, w artykule „*Dziedzictwo kulturowe w świetle wybranych regulacji i implikacji prawa międzynarodowego*”, [w:] *Dziedzictwo kulturowe – aksjologia i transgraniczność*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań-Kalisz 2018, s. 155 i nn. omawiam *Recommendation concerning the Preservation of, and Access to, Documentary Heritage including in Digital Form* przyjęte przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury podczas 38 sesji, która odbyła się w Paryżu w dniach 3-18 listopada 2015 r. Zalecenie jako pierwszy instrument prawny o randze

międzynarodowej zostało w całości dedykowane ochronie dziedzictwa dokumentacyjnego. W wywodach wskazuje, iż dziedzictwo dokumentacyjne jest istotnym źródłem wiedzy na temat kształtowania norm prawa międzynarodowego, europejskiego i wewnętrznego oraz ich relacji, a także oddziaływania zasad prawa międzynarodowego na krajową działalność i praktykę prawodawczą.

Repozytoria cyfrowe stanowią platformę prezentacji, upowszechniania dorobku oraz promowania wiedzy i osiągnięć również z zakresu nauk prawnych. Badania w tym zakresie zaowocowały podręcznikiem *„Regulacje prawne w zarządzaniu komunikacją i informacją medialną”* (wspólnie z M. Walczakiem, każdy z autorów udział 50%, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie, Konin 2012, ss. 262) oraz artykułami w tym *„Protection of Book as Cultural Good and Medium of Data Storage - Selected Legal Regulations”* (2014). Inne pozycje wydawnicze w załączniku nr 4.

Z kolei publikacją poświęconą wysublimowanemu zakresowi badawczemu stanowią *„Akty normatywne dotyczące bibliotek w prawie polskim, unijnym i międzynarodowym”* (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań-Kalisz 2009, ss. 561). Podręcznik jest zbiorem aktów prawnych, które mogą być pomocne w decision-making. Wskazałam, iż treaties odegrały znaczącą rolę w rozwoju historycznym, jak i współczesnej ochronie dziedzictwa dokumentacyjnego oraz piśmienniczego na płaszczyźnie międzynarodowej. Regulacja ta nie kształtuje się w próżni, stąd w moich badaniach znajdują się odwołania do powiązanych z nimi norm prawa europejskiego i krajowego.

\*\*\*

Na podstawie prowadzonych badań i działalności dydaktycznej został opracowany grant *„Zarządzanie Komunikacją i Informacją Medialną”* współfinansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego „Wiedza dla eksperta”. Byłam kierownikiem utworzonych w jego ramach studiów podyplomowych oraz współautorem skryptu dla słuchaczy studiów podyplomowych *„Wolność słowa w kontekście dziennikarzy i polityków”*, Poznań-Kalisz 2011 (wspólnie z M. Walczakiem, każdy z autorów udział 50%). Wyżej wymienione studia podyplomowe po zakończeniu realizacji grantu zostały przekształcone w studia podyplomowe wydziałowe, którymi nadal kierowałam. Z kolei w granie *„Zarządzanie ochroną dóbr kultury”* (współfinansowany w ramach EFS UE) byłam wykonawcą oraz współautorem skryptu *„Węzłowe problemy ochrony dóbr kultury”*, Poznań-Kalisz 2011 (wspólnie z M. Walczakiem, każdy z autorów udział 50%), w którym przedstawiłam regulacje z zakresu prawnej ochrony dziedzictwa kulturowego.

Natomiast w ramach środków statutowych zrealizowałam przykładowo następujące projekty naukowo-badawcze: „*Sądownictwo międzynarodowe w kontekście ochrony praw człowieka*” (S/P-B/055, kierownik projektu); „*Dziedzictwo kulturowe – ochrona, popularyzacja w wymiarze regionalnym oraz międzynarodowym*” (S/P-B/085, kierownik projektu); „*Polacy na obczyźnie. Polskie obywatelstwo na emigracji*” (S/P-B/012, kierownik projektu).

Zainteresowania naukowo-badawcze, które znajdują umocowanie w publikacjach wydawanych w Polsce i zagranicą, a także referatach wygłaszanych na konferencjach naukowych (ogólnopolskie i międzynarodowe) wykorzystuje w działalności dydaktycznej, międzynarodowej współpracy naukowej, upowszechnianiu wiedzy z zakresu prawa międzynarodowego, międzynarodowego prawa praw człowieka, prawnej ochrony dziedzictwa kulturowego, międzynarodowego prawa humanitarnego. Wypromowałam wielu licencjuszy i magistrów. Prowadziłam i prowadzę na Wydziale zajęcia ze studentami studiów I i II stopnia (studia stacjonarne, niestacjonarne) w formie wykładów, ćwiczeń i konserwatoriów, seminariów licencjackich i magisterskich, a także zajęcia dla słuchaczy studiów podyplomowych. Prowadzone przedmioty mieszczą się w obszarach badawczych wskazanych w niniejszym autoreferacie oraz korespondują z tematyką monografii przedłożonej jako osiągnięcie w rozumieniu art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r., Nr 65, poz. 595 z późn. zm.).

W zakresie działalności eksperckiej sprawowałam funkcję recenzenta artykułów do czasopisma „*StRuNa. Biuletyn Młodych Naukowców*” w ramach programu promocji osiągnięć ruchu naukowego studentów i doktorantów realizowanego pod patronatem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Monografia naukowa mojego autorstwa „*Prawo w działalności współczesnych polskich bibliotek*” (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań-Kalisz 2009, ss. 198) oraz podręcznik „*Akty normatywne dotyczące bibliotek w prawie polskim, unijnym i międzynarodowym*” (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań-Kalisz 2009, ss. 561) uzyskały rekomendacje Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego i zostały zamieszczone w wykazie lektur, który obowiązywał od 2012 roku dla kandydatów na dyplomowanych bibliotekarzy oraz dyplomowanych pracowników dokumentacji i informacji naukowej. W rozważaniach przedstawiłam regulacje i normy prawa międzynarodowego, UE oraz krajowego odnoszące się do powyższej problematyki.

Obecnie w moim dorobku naukowym znajdują się 35 recenzowane książki (monografie autorskie oraz monografie zbiorowe pod redakcją naukową, a także 2

podręczniki i 2 skrypty), łącznie ponad recenzowanych 140 publikacji (w tym artykuły w czasopiśmie naukowych polskich i zagranicznych, rozdziały w wydawnictwach zwartych, artykuły w monografiach zbiorowych, sprawozdania). Sporządziłam także pięć recenzji wydawniczych (ogłoszone drukiem książki naukowe w języku polskim i angielskim). Wśród moich publikacji znajdują się prace ujęte w bazach indeksacji oraz cytowań wraz z referencjami, w tym międzynarodowe (szersze informacje o osiągnięciach i dorobku naukowym – załącznik nr 4).

Od początku pracy zawodowej angażuje się w działalność Wydziału i Uniwersytetu. Moja działalność organizacyjna przejawiała się w pełnieniu i powierzaniu funkcji, np. prodziekana od spraw studenckich w latach 2008-2012; członka Rady Wydziału; przewodniczącej Wydziałowej Komisji Rekrutacyjnej oraz Wydziałowej Komisji „Erasmus”; członka Wydziałowej Rady Wydawniczej; członka Wydziałowej Komisji ds. Potwierdzania Efektów Ucznia; członka Rady ds. Kształcenia na Odległość UAM (powołanie przez Rektora UAM). Wchodziłam w skład komitetu organizacyjnego Festiwalu Nauki i Sztuki na Wydziale. W latach 2015-2016 pełniłam funkcję pełnomocnika Dziekana ds. prawnych i współpracy z otoczeniem. Inne formy działalności organizacyjnej i upowszechniającej naukę w załączniku nr 4 do niniejszego autoreferatu.

Za osiągnięcia w działalności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej corocznie w latach 2008-2016 otrzymywałam Nagrody Rektora UAM. Natomiast w latach 2014-2018 również wynagrodzenie motywacyjne przyznane przez Rektora UAM za działalność naukową, dydaktyczną oraz organizacyjną. Byłam także laureatem Konkursu dla Młodych Naukowców.

Działalność na rzecz popularyzowania nauki odzwierciedla się w mojej aktywności publicznej i społecznej. Za osiągnięcia w dziedzinie upowszechniania kultury i ochrony dziedzictwa narodowego otrzymałam Nagrodę Prezydenta Miasta Kalisza.

Dopełnieniem powyższych form aktywności jest członkostwo w organizacjach i towarzystwach naukowych, w tym Grupy Polskiej Stowarzyszenia Prawa Międzynarodowego (*ILA - Polish Branch*). Jestem także członkiem *International Law Association* tzw. lista londyńska.

---

